

Parviainen Lotta

Luokkayhteisön positiiviset vaikutukset maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumiseen

Kasvatustieteen kandidaatintyö
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Luokanopettajan koulutusohjelma
2019

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Luokkayhteisön positiiviset vaikutukset maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumiseen (Lotta Parviainen)

Kandidaatintutkielma, 28 sivua

Huhtikuu 2019

Kandidaatintutkielmassani keskityn tutkimaan, onko luokkayhteisöllä – niin opettajalla kuin luokkakavereilla – mahdollisuus vaikuttaa maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumiseen positiivisesti ja millaisia nämä mahdolliset keinot ovat. Tavoitteenani on, että saisin lisää tietotaitoa maahanmuuttajataustaisten oppilaiden parissa työskentelyyn, sillä luokanopettajapintojen antamat tiedot aiheesta ovat olleet hyvin vähäiset. Lisäksi tavoitteenani on, että tutkielmani lukemisen jälkeen niin opettajat kuin muut kasvatusalalla työskentelevät henkilöt näkisivät Suomeen suuntautuvan maahanmuuton erityisesti positiivisena asiana sen sijaan, että se koettaisiin työläänä tai haastavana.

Toteutan tutkielmani kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsauksen avulla pyrin saamaan aiheestani mahdollisimman laajan kokonaiskäsityksen, jotta hyötyisin tutkielmastani mahdollisimman paljon. Sainkin kirjallisuuskatsauksen ansiosta paljon uutta tietoa aiheestani. Uskon, että tutkielmani lukemisesta voisi hyötyä muutkin (tulevat) opettajat, jotka tulevat työskentelemään maahanmuuttajataustaisten oppilaiden parissa.

Tulokset osoittivat, että sekä opettaja että luokkakaverit voivat vaikuttaa myönteisesti maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumiseen. Keinot ovat hyvin moninaisia ja osittain samankaltaisia riippumatta siitä, kummasta näkökulmasta asiaa tarkastellaan. Erityisesti maahanmuuttajaoppilaiden kokema turvallisuuden tunne ja luokan yleinen ilmapiiri koettiin merkityksellisiksi tekijöiksi sopeutumisprosessin kannalta.

Aiheeni ei ole niin mustavalkoinen, mitä tutkielmani antaa ymmärtää. Todellisuudessa maahanmuuttajaoppilaat kohtaavat myös kiusaamista, syrjintää ja häirintää, jotka vaikuttavat negatiivisesti heidän sopeutumiseensa. Tutkielmaa onkin syytä tarkastella sillä silmällä, mitä positiivisia keinoja opettaja voisi itse painottaa niin omassa kuin luokkakavereiden toiminnassa. Kandidaatintutkielmaa on myös mahdollista soveltaa pro gradu -tutkielmaan, jolloin tutkimus voitaisiin toteuttaa esimerkiksi maahanmuuttajataustaisia oppilaita haastatteleamalla.

Avainsanat: kotoutuminen, maahanmuuttaja, maahanmuuttajaoppilas, sopeutuminen, yhteisö

Sisältö

1	Johdanto	4
2	Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset	6
3	Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen toteuttaminen	7
3.1	Laadullinen tutkimus tutkimusmenetelmänä	7
3.2	Kirjallisuuskatsauksesta	7
4	Tutkielman keskeiset käsitteet	9
4.1	Yhteisö	9
4.2	Maahanmuuttaja	9
4.2.1	<i>Maahanmuuttajaoppilas</i>	10
4.3	Sopeutuminen	11
4.3.1	<i>Gordonin maahanmuuttajatutkimus</i>	11
4.3.2	<i>Berryn akkulturaatioasenne-malli</i>	12
5	Opettajan positiivinen vaikutus maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumiseen	14
5.1	Turvallisuuden tunne ja tuen antaminen	14
5.2	Kommunikaatio ja uuden kielen oppiminen	15
5.3	Oppilaantuntemus ja opetukseen liittyvien asioiden huomioiminen	15
5.4	Ennakkoluulot ja ilmapiiriin ja syrjintään puuttuminen	16
6	Luokkakavereiden positiivinen vaikutus maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumiseen ...	19
6.1	Itsensä tunteminen hyväksytyksi ja turvallisuuden tunne	19
6.2	Kouluviihtyvyys	20
6.3	Koulussa menestyminen	20
7	Pohdinta ja johtopäätökset	22
	Lähteet	27

1 Johdanto

Suomeen suuntautunut maahanmuutto on lisääntynyt. Erityisesti 1990-luvulta alkaen myös suomalainen koulu ja opettajat ovat kokeneet muutoksen, sillä maahanmuuton seurauksena myös maahanmuuttajataustaisten oppilaiden määrä on kasvanut. Koulussa eri kulttuurit ja erilaiset oppilaat kohtaavat toisensa. (Soilamo, 2008; Virta, Räsänen & Tuittu, 2011; Salovaara & Honkonen, 2011.) Luokissa voi esimerkiksi olla kansalaisuuksia enemmän kuin yhdessä kädessä sormia ja perusopetuksen luokanopettajien täytyy suunnitella opetuksensa entistä tarkemmin siten, että jokainen oppilas ymmärtäisi ja hyötyisi siitä mahdollisimman paljon. Mutta miten tämä käytännössä tapahtuu? Entä millainen merkitys luokkakavereilla on maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumisprosessiin?

Käsittelen kandidaatintutkielmassani, millaisia positiivisia vaikutuksia luokkayhteisöllä on maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumiseen. Kiinnostukseni erityisesti maahanmuuttajaoppilaita kohtaan heräsi syksyllä 2017, kun suoritin kandidaattivaiheen koulutyöskentelyn Oulun normaalikoululla luokassa, jossa oli muutama maahanmuuttajaoppilas. Harjoittelun jälkeen pohdin paljon, miten tulevana opettajana voisin huomioida monikulttuurisuuden paremmin niin opetuksessa kuin muussa kouluarjessa. Halusin kehittää opettajuuttani tällä saralla niin paljon, että päädyin lopulta tutkimaan kandidaatintutkielmassani nimenomaan maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumisprosessiin vaikuttavia asioita. Tulevaisuudessa maahanmuuttajaoppilaiden kirjo tulee varmasti näkymään selkeämmin myös pienemmillä paikkakunnilla ja heidän mukanaan tuoma muutos tulee koskettamaan useampien opettajien työtä (Virta ym., 2011).

Monikulttuurisuus on ollut jo pitkään isona osana suomalaista koulumaailmaa (Talib, 2002). Onkin mielestäni ristiriitaista, että maahanmuuttajataustaisten oppilaiden opetusta ja heidän mukanaan tuomia asioita on luokanopettajakoulutuksessamme käsitelty hyvin vähän. Puolentoista vuoden takainen harjoittelu oli itselleni ensimmäinen – ja tähän asti myös ainoa – kerta, jolloin sain opintojeni aikana tietoa maahanmuuttajaoppilaiden parissa toimimisesta. Oli sääli, etten pystynyt reagoimaan harjoittelussa heidän tarpeisiinsa paremmin, sillä minulla ei ollut vielä silloin tarpeeksi valmiuksia työskennellä monikulttuurisessa luokassa. Maahanmuuttajaoppilaiden suomen kielen taito oli vielä aika heikkoa ja heillä oli myös hankaluuksia ymmärtää opetustani. Näiden tekijöiden vuoksi minun oli vaikea lähestyä heitä. Opettajia kouluttavien

yliopistojen tulisi huomioida nämä tarpeet, jotta opettajaopiskelijat saisivat tarpeeksi valmiuksia kohdata erilaisten kulttuurien tuomia haasteita. Lisäksi opetustoimen, opettajien ja kaikkien oppilaiden täytyisi nähdä vaivaa monikulttuurisen koulun kehittämiseen, jotta kaikilla oppilailla olisi samat mahdollisuudet kouluttautumiseen ja yhteiskunnassa pärjäämiseen. (Soilamo, 2008; Tuittu, Klemelä, Rinne & Räsänen, 2011.)

Halusin keskittyä kandidaatintutkielmassani nimenomaan luokkayhteisön tarjoamiin positiivisiin vaikutuksiin, sillä monesti perusopetuksessa maahanmuuttajataustaisten oppilaiden parissa toimimista pidetään työläänä ja heidän kohtaamistaan kuvaillaan mielestäni liian usein koulu- maailmassa haasteellisena ilmiönä. Myös Räsänen (2002, 110) toteaa monikulttuurisuuden olevan yhteiskuntamme ja koulumme haaste, mutta se tulisi nähdä myös uudistumisen mahdollisuutena ja rikkautena. Vaikka eri kulttuurien kohtaaminen voi olla haastavaa ja vaatia erityisesti opettajilta aikaa ja vaivaa, maahanmuuttajataustaiset oppilaat myös antavat sekä opettajille että luokkakavereille paljon. Uskon, että lisäksi myös muut maahanmuuttajataustaisten lasten parissa työskentelevät voisivat hyötyä kandidaatintutkielmastani; etenkin, jos aihe on heillekin entuudestaan vieraampi.

2 Tutkimuksen tavoitteet ja tutkimuskysymykset

Kandidaatintutkielmassani korostuvat erityisesti käsitteet *luokkayhteisö*, *maahanmuuttajaoppilas*, *sopeutuminen* ja *kotoutuminen*. Tutkimuksen tavoitteena on avata ja määritellä nämä käsitteet kattavasti ja ymmärrettävästi. Lisäksi tavoitteena on selvittää, onko luokkayhteisön jäsenillä ja heidän toiminnallaan positiivisia vaikutuksia maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumisprosessiin ja mitkä ovat keinot, joiden avulla positiivista vaikutusta tapahtuu. Näiden vastausten selvittämiseksi tavoitteena on tutkia monipuolisesti ja kriittisesti teoreettista kirjallisuutta ja muita tieteellisiä julkaisuja aiheeseeni liittyen. Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Onko luokkayhteisöllä positiivisia vaikutuksia maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumiseen?
2. Millä keinoilla opettaja voi vaikuttaa siihen, että maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutuminen olisi positiivista?
3. Millä keinoilla luokkakaverit voivat vaikuttaa siihen, että maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutuminen olisi positiivista?

Tutkimukseni tavoitteena on saada vastauksia tutkimuskysymyksiini. Lisäksi toivon, että tutkielmaa tehdessäni oma ymmärrykseni ja tietotaitoni aiheesta kasvaa ja pystyisin hyödyntämään saamaani tietoa tulevaisuudessa paitsi kentällä työskennellessäni, myös jakamalla tietoa kollegoilleni.

3 Tutkimusmenetelmä ja tutkimuksen toteuttaminen

3.1 Laadullinen tutkimus tutkimusmenetelmänä

Tutkimusmenetelmäkseni valikoitui kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Laadulliset menetelmät ovat Alasuutarin (2011) mukaan eräänlaisia esitutkimuksen apuvälineitä. Tämän vuoksi laadullisen menetelmän valinta oli itselleni aiheellinen. Tarkoitukseni on tässä vaiheessa kerätä itselleni tietotaitoa, jota voin tulevaisuudessa hyödyntää opettajana työskennellessäni. Lisäksi kandidaatintutkielmani toimii eräänlaisena välietappina, sillä tarkoitukseni on hyödyntää ja soveltaa saamaani tietoa myöhemmin pro gradu -tutkielmassa. Alasuutarin (2011) mukaan tutkimus nojaa aina joiltain osin olemassa olevaan, aiempaan tutkimukseen.

Laadullisessa tutkimuksessa teorian painoarvo on suuri (Tuomi & Sarajärvi, 2009). Lähdekirjallisuuteen perehtymällä ja sitä analysoimalla saan aiheestani valtavasti tietoa, jota voin sisäistettyäni soveltaa käytäntöön. Laadullisessa tutkimuksessa on myös tyypillistä, että tutkija tarkastelee aineistoa yhtenä isona kokonaisuutena (Alasuutari, 2011). Pysin kandidaatintutkielmassani löytämään mahdollisimman paljon relevanttia aineistoa, joista löytyisi paljon paitsi keskenään yhtäläisiä asioita, myös uusia näkökulmia. Laadullisessa tutkimuksessa on tyypillistä, että aineistoa voi tutkia monelta eri kantilta ja siitä voi tehdä monia tarkasteluja (Alasuutari, 2011).

Laadullisen tutkimuksen avulla on myös mahdollista selvittää omaan elämään pidemmälle aikavälille sijoittuvia asioita tai asioita, jotka ihminen kokee merkityksellisiksi elämänsä aikana. Tarkoituksena ei ole, että tutkija löytää tietyn totuuden tutkittavasta asiastaan, sillä ihmistutkimuksissa lopullisia totuuksia ei ole. (Vilka, 2015; Eskola & Suoranta, 1998.) Koen, että laadullinen tutkimus auttaa minua selvittämään, mitkä tekijät voivat vaikuttaa maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumiseen positiivisesti. Uskon, ettei keinoissa ole olemassa yhtä ainoaa totuutta, vaan keinojen tärkeys ja merkitys sopeutumisprosessiin on maahanmuuttajataustaisille oppilaille yksilöllistä.

3.2 Kirjallisuuskatsauksesta

Toteutan tutkielmani kirjallisuuskatsauksena, jonka viitekehystenä toimivat aiheeseen liittyvä kirjallisuus sekä aiemmat tutkimukset. Kirjallisuuskatsausta luonnehditaan tutkimustekniikaksi ja metodiksi, jonka tarkoituksena on tutkia jo olemassa olevaa tutkimustietoa (Salminen, 2011).

Tämän vuoksi kirjallisuuskatsaus on oivallinen valinta kandidaatintutkielmani toteutukseen. Tarkoitukseni on tutkimusprosessin aikana tutustua aiheeseen liittyvään kirjallisuuteen ja tutkimustietoon ja hyödyntää löytämäni tietoa tutkielmassani mahdollisimman monipuolisesti. Kirjallisuuskatsauksen avulla on myös mahdollista rakentaa asiakokonaisuudesta tietynlainen kokonaiskuva sekä tunnistaa erilaisia ongelmia (Salminen, 2011). Tarkoitukseni on luoda olemassa olevan lähdemateriaalin pohjalta johdonmukainen ja selkeä tutkielma aiheestani. Hyödyntämäni tieto aiheesta tulee olemaan sellaista, johon perehtymällä voisimme välttää maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumiseen liittyviä negatiivisia tekijöitä.

Kirjallisuuskatsaukselle on olemassa useampia alatyyppejä. Salminen (2011) kuvaa näitä systemaattiseksi kirjallisuuskatsaukseksi, meta-analyysiksi ja kuvailevaksi kirjallisuuskatsaukseksi. Systemaattista kirjallisuuskatsausta kuvaillaan tiivistelmäksi, jossa on hyödynnetty tietyn aihepiirin aiempien tutkimusten olennaista sisältöä. Meta-analyysi muistuttaa paljon systemaattista kirjallisuuskatsausta, mutta siinä samaa aihetta tarkastelevat tutkimukset yhdistetään. Oma tutkielmaani vastaa parhaiten kuvaileva kirjallisuuskatsaus. Se on yksi käytetyimpiä kirjallisuuskatsauksen perustyyppisiä, jossa tutkittavaa ilmiötä kuvaillaan laaja-alaisesti ilman tiukkoja kriteerejä. (Salminen, 2011.) Tutkielmani tarkoituksena on saada aiheestani monipuolinen ja kokonaisvaltainen käsitys, jossa pyrin hyödyntämään kaikkea lähdemateriaaleista irti saamaani tietoa.

4 Tutkielman keskeiset käsitteet

4.1 Yhteisö

Koulumaailmassa yhteisöön kuuluu monia osa-alueita: erilaisia pienryhmiä, luokkia ja muita opetusryhmiä, koko koulu, koulun lähiympäristö sekä kasvattajayhteisö, jonka muodostavat oppilaat, vanhemmat ja koulun kasvattajat (Salovaara & Honkonen, 2011). Luokkahuoneen sisäisen yhteisön olisi hyvä olla toimiva, sillä etenkin oppilaat viettävät ison osan arkipäivistään koulussa. Toimivassa yhteisössä jäsenillä on mahdollisuus osallistua toimintaan, mikä lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta jäsenten välillä. Oppiva yhteisö lisää jäsenten välistä tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Tällöin yhteisöön kuuluvat jäsenet tuntevat itsensä kohdatuiksi ja saavat samanarvoista kohtelua. Yhteisöllä on myös yhdessä sovitut normit, jotka on sovittu yhteisten arvojen pohjalta. Lisäksi hyvässä yhteisössä jäsenet luonnollisesti välittävät ja huolehtivat toisistaan. (Haapaniemi & Raina, 2014; Opetushallitus, 2014.)

Tässä tutkielmassa tarkoitan yhteisöllä nimenomaan luokkayhteisöä, joka on sekä opettajan että luokan oppilaiden muodostama ryhmä. Luokkayhteisössä oppilaat saavat mahdollisuuksia harjoitella ristiriitojen käsittelyä ja ratkaisujen etsimistä, yhteistyötä ja päätöksentekoa (Opetushallitus, 2014). Keskityn tutkielmassani tarkastelemaan näiden ryhmän jäsenten – ensin opettajan, sitten luokkakavereiden – tuottamia positiivisia vaikutuksia maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumiseen.

4.2 Maahanmuuttaja

Yleisesti maahanmuuttajalla tarkoitetaan maasta toiseen muuttanutta henkilöä, joka asuu väliaikaisesti tai pysyvästi maassa, jossa ei ole syntynyt. Tähän maahan henkilö on kuitenkin luonut sosiaalisia siteitä. Toisinaan maahanmuuttajiksi kutsutaan myös henkilöitä, jotka ovat syntyperältään suomalaisia, mutta joiden vanhemmat tai toinen vanhemmista on muuttanut Suomeen. (Paavola & Talib, 2010; Väestöliitto, 2019.) Maahanmuuttajista puhutaan usein yhtenäisenä joukkona, vaikka kyseessä on varsin heterogeeninen joukko ihmisiä, joille on yhteistä vain lähtö entisestä kotimaasta ja muuttaminen Suomeen. Heidän maahantulosyynsä voivat kuitenkin olla hyvin moninaisia; osa on voinut itse vaikuttaa muuttoonsa, kun taas joillekin kotimaasta poismuuttaminen on ollut ainoa vaihtoehto. (Tuittu ym., 2011; Räsänen, 2002.)

Maahanmuuttajat voidaan jakaa turvapaikanhakijoihin, siirtolaisiin, pakolaisiin ja paluumuuttajiin. Turvapaikanhakijalla tarkoitetaan oleskelupaikkaa ja suojelua vieraasta valtiosta hakevaa henkilöä, kun taas siirtolaiset määritellään joko maasta- tai maahanmuuttajiksi. Pakolainen on puolestaan henkilö, jolla on syytä pelätä joutuvansa vainotuksi uskonnon, kansallisuuden, alkuperän, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Henkilö voi saada pakolaisaseman, jos jokin valtio antaa turvapaikan tai jos UNHCR toteaa henkilön olevan pakolainen. Suomessa pakolaisiksi kutsutaan myös henkilöitä, jotka ovat saaneet luvan jäädä maahan joko suojelun tarpeen vuoksi tai humanitäärisistä syistä. Paluumuuttajaksi kutsutaan henkilöä, joka palaa lähtömaahansa. Suomessa paluumuuttajiksi kutsutaan nimenomaan henkilöitä, jotka ovat entisiä tai nykyisiä Suomen kansalaisia, heidän perheenjäseniään tai jälkeläisiään, jotka muuttavat Suomeen. (Maahanmuuttovirasto, 2019; Väestöliitto, 2019.)

4.2.1 Maahanmuuttajaoppilas

Maahanmuuttajaoppilaita ovat sekä Suomeen muuttaneet että Suomessa syntyneet lapset ja nuoret, joilla on maahanmuuttajatausta. He muodostavat erityisesti kielitaitonsa ja kulttuuritaustansa osalta heterogeenisen ryhmän. Erilaisista maahantulon syistä, kulttuuritaustoista, perheen senhetkisestä elämäntilanteesta ja aiemmasta elämänhistoriasta johtuen heidän kokemuksensa voivat olla hyvinkin erilaisia keskenään. (Opetushallitus, 2019; Kyttälä, Sinkkonen & Ylinampa, 2013; Räsänen, 2002.)

Itse määrittelen maahanmuuttajaoppilaan tässä tutkielmassa lapseksi tai nuoreksi, joka on muuttanut Suomeen tutkielman kannalta riippumattomasta syystä ja joka suorittaa oppivelvollisuuttaan suomalaisessa koulussa. Arastelen kuitenkin hieman tämän käsitteen käyttämistä. Maahanmuuttajiin liittyvä yleistävä puhe on vaarallista, sillä jokaisella heistä on omat syynsä maahanmuuttoon. Ihmisarvon kunnioittamisen periaatteen mukaan tutkittavia ei saa loukata eikä kenellekään saa aiheuttaa vahinkoa riippumatta tutkimuksen tarkoituksesta (Eskola & Suoranta, 1998). Korostan, että käsitettä käyttäessäni tarkoitukseni ei ole yleistää maahanmuuttajia tietynlaisiksi henkilöiksi saati pilkata tai leimata heitä jollain tavalla erilaisiksi valtaväestöön verrattuna. Käytän termiä vain selventääkseni, kenestä oppilaista milläkin hetkellä puhutaan.

4.3 Sopeutuminen

Maahanmuuttajat joutuvat monesti uudessa kotimaassaan hyvin samankaltaisten haasteiden eteen riippumatta heidän elämäntarinoistaan ja kulttuureistaan (Tuittu ym., 2011). Sopeutumisprosessia kuvataan pitkäksi, jopa useita vuosia kestäväksi matkaksi, joka on monen yksittäisen tekijän summa. Maahanmuuttajataustaisen oppilaan täytyy paitsi sopeutua uuteen kulttuuriin ja yhteiskuntaan, myös omaksua vierasta kulttuuria niin hyvin kuin mahdollista, jotta hän saisi ystäviä ja pärjäisi koulussa. Maahanmuuttajataustaisen oppilaan täytyy siis itse nähdä vaivaa sopeutumisensa eteen, mutta sen onnistumiseksi tarvitaan myös muiden osapuolten tukea lapsen yksilöllinen kehitys huomioon ottaen. Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden olisi hyvä esimerkiksi saada käsitellä muuttoon liittyvät muutokset, vaikka henkilölle ei olisikaan menneisyudessa sattunut traumaattisia kokemuksia. (Asplund, Järvinen & Krasnova 2011; Soilamo, 2008; Kyttälä ym., 2013.)

Sopeutumiseen liittyvä kotoutumisprosessi alkaa heti maahan muuttaessa (Kyttälä ym., 2013). Kotoutuminen on kaksisuuntainen prosessi, jonka tarkoituksena on saada maahanmuuttaja tuntemaan itsensä yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi. Siihen vaikuttaa vahvasti se, miten lapsi tai nuori sopeutuu uuteen maahan. Kotoutumisen tavoitteena on, että maahanmuuttaja saisi tarpeelliset tiedot ja taidot, joilla hän pärjäisi yhteiskunnassa ja työelämässä. Lisäksi kotoutumisen tavoitteena on nähdä moninaisuus positiivisena voimavarana. Tämä tarkoittaa käytännössä erilaisten näkemysten kunnioittamista sekä ristiriitojen ratkaisemista, jotka syntyvät erilaisuuksien törmäämisen seurauksena. Koulussa maahanmuuttajataustaiselle oppilaalle voidaan myös laatia oppimissuunnitelma, joka on yhtenä osana oppilaan kotoutumissuunnitelmaa ja -prosessia. (Korpela, 2005; Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2019; Opetushallitus, 2014.)

4.3.1 Gordonin maahanmuuttajatutkimus

Milton M. Gordonin (1964) mukaan maahanmuuttajien sopeutumiseen uuteen yhteiskuntaan on olemassa kolme vaihtoehtoista menetelmää. Ensimmäinen vaihtoehto on assimilaatio, joka tarkoittaa Gordonin mukaan kantaväestön yhteiskuntaan mukautumista. Tällöin maahanmuuttaja luopuu lähes kokonaan omasta alkuperäisestä kulttuuristaan ja korvaa siitä luopumisen uuden maan kulttuurilla. Tavoitteena on, että maahanmuuttaja ottaisi uuden kulttuurin arvot ja käyttäytymismallit käyttöön vanhojen ajattelu- ja toimintamallien sijaan. (Gordon, 1964.)

Toinen menetelmä uuteen yhteiskuntaan sopeutumiseksi on kulttuurien integrointi. Tässä menetelmässä maahanmuuttajan vanhan kulttuurin ja uuden maan kulttuurin arvot sekoittuvat keskenään. Kulttuurien sekoittumisen seurauksena muotoutuu ikään kuin uusi kulttuuri. Tästä syystä Gordon käyttää menetelmästä myös nimitystä sulatusuuni. (Gordon, 1964.)

Kolmasta ja samalla viimeistä menetelmää Gordon kutsuu kulttuurien moninaisuudeksi. Tällä hän viittaa tilanteeseen, jossa maahanmuuttaja ei hylkää kokonaan vanhaa kulttuuriaan, vaan sisällyttää sen ominaispiirteitä osaksi uutta kulttuuria. Tarkoituksena on, että monikulttuurisuudesta tulisi hyväksyttävää ja kaksi erilaista kulttuuria voisivat eroavaisuuksistaan huolimatta kulkea rinnakkain osana maahanmuuttajan identiteettiä. (Gordon, 1964.)

4.3.2 Berryn akkulturaatioasenne-malli

Berryn (2006) akkulturaatioasenne-malli on Gordonin (1964) maahanmuuttajatutkimuksen lisäksi toinen maahanmuuttajien sopeutumista käsittelevä teoria. Maahanmuuttajien akkulturaatioasenteet voidaan jakaa neljään eri kategoriaan. Berry nimeää nämä kategoriat integraatioksi, assimilaatioksi, separaatioksi ja marginalisaatioksi. (Berry, 2006.) Myös Talib (2002) käyttää näitä käsitteitä teoksessaan puhuessaan maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumisesta uuteen yhteiskuntaan.

Berryn mallissa integraatiolla tarkoitetaan tilannetta, jossa maahanmuuttaja voi toimia uuden kulttuurin täysivaltaisena jäsenenä siitä huolimatta, että hän on säilyttänyt oman kulttuurinsa uuteen maahan muuttamisen jälkeen. Assimilaatiossa maahanmuuttaja on puolestaan valmis hylkäämään kokonaan oman kulttuurinsa. Hylkäämisen seurauksena maahanmuuttaja alkaa omaksua valtaväestön tapoja toimia ja omaksuttuaan pyrkii myös toimimaan niiden mukaisesti. (Berry, 2006.)

Separaatiossa maahanmuuttajan on vaikea sopeutua uuteen kulttuuriin. Tämä johtuu siitä, että hän ei kykene olemaan yhteydessä ympärillä olevaan yhteiskuntaan. Lisäksi uuteen kulttuurin sopeutumista vaikeuttaa se, että maahanmuuttaja toimii täysin vanhan kulttuurinsa arvojen mukaisesti. Toiminnallaan hän pyrkii suojautumaan valtakulttuurin mahdolliselta torjunnalta. Separaatiossa astetta ongelmallisempi vaihtoehto on marginalisaatio. Marginalisaatiossa maahanmuuttaja ei pidä oman kulttuurin säilymistä merkittävänä, mutta ei myöskään pidä merkityksellisenä uutta kulttuuriaan. Tilanteen, jossa maahanmuuttaja torjuu sekä uuden että entisen

kulttuurin, on todettu heikentävän maahanmuuttajan moraalialia ja identiteettiä. (Berry, 2006; Talib, 2002.)

5 Opettajan positiivinen vaikutus maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumiseen

Maahanmuuttajien asemaa ja oikeudenmukaista kohtelua kouluissa on alettu tarkastelemaan enemmän heidän saavuttuaan maahan ja tullessaan kouluun. Heidän koulunkäyntinsä onnistumiseen vaikuttavat monet eri tekijät, jotka ovat toisaalta samoja kuin valtaväestön oppilailla, mutta toisaalta erilaisia. Opettajan rooli monikulttuurisena kasvattajana ja tulevaisuuden rakentajana on kaikissa yhteiskunnissa merkityksellisessä asemassa. Jos hän onnistuu kasvatustehtävässään, on todennäköisempää, että maahanmuuttajaoppilas kokee myönteisen tulevaisuuden. (Talib, 2002; Kyttälä ym., 2013; Soilamo, 2008.) Asplundin ym. (2011) tekemän tutkimuksen perusteella kaikki tutkimukseen osallistuneet opettajat kokivat, että koulun tehtävänä on auttaa maahanmuuttajataustaisia oppilaita heidän sopeutumisprosessissaan. Seuraavaksi olenkin avannut tärkeimpiä asioita, joiden avulla opettaja voisi vaikuttaa maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumiseen positiivisesti.

5.1 Turvallisuuden tunne ja tuen antaminen

Uudessa maassa eläminen on erilaista ja tästä syystä maahanmuuttajataustaisen oppilaan elämässä moni asia muuttuu. Sopeutumis- ja kotoutumisprosessi uuteen maahan saattaa kestää joissain tapauksissa pitkäänkin. Tällöin lapsi kaipaa ympärilleen turvallisuutta. Koulumaailmassa nimenomaan opettaja on se henkilö, jolta maahanmuuttajaoppilas hakee tukea. Tuen antaminen on erityisen tärkeää oppilaille, joilla on koulunkäyntiin liittyviä vaikeuksia tai jotka ovat vaarassa syrjäytyä. Turvallisuuden tunteen luominen kaikille lapsille kuuluu myös koulun perustehtäviin. (Soilamo, 2008; Virta ym., 2011; Paavola & Talib, 2010.)

Opettajan on tärkeä antaa tukea ja huolenpitoa riittävän pitkään, suunnitellusti ja oikeudenmukaisesti, jotta maahanmuuttajataustaisen oppilaan kotoutuminen uuteen maahan ja kulttuuriin sujuisi mahdollisimman hyvin. Toivikon, Sinkkosen, Wallinin ja Eskolan (2017) tutkimuksessa kerättiin tietoa kehyskertomusten avulla 4. – 8. -luokkalaisilta maahanmuuttajilta. Tutkimustuloksista selvisi, että maahanmuuttajataustaisille oppilaille opettajan apu ja tuki nousivat merkitykselliseen asemaan erityisesti koulu-uran alkutaipaleella. Opettajan on hyvä antaa oppilaalle myös mahdollisuuksia käsitellä sopeutumisprosessiin liittyviä niin positiivisia kuin negatiivisia tekijöitä, sillä hänen sanotaan olevan oppilaan menneisyyden ja tulevaisuuden välinen sillanrakentaja. Tarvittaessa näiden asioiden käsittelyyn on hyvä ottaa mukaan myös maahanmuuttaja-

taustaisen oppilaan vanhemmat tai huoltajat. Tilanteissa, joissa suullinen kommunikaatio ei onnistu, koulussa olisi hyvä olla myös vähemmistöjen edustajia, joiden tehtävänä olisi toimia eri kulttuurien välisinä tulkkeina. (Korpela, 2005; Räsänen, 2002.)

5.2 Kommunikaatio ja uuden kielen oppiminen

Hyvän opettaja-oppilassuhteen avaintekijä on erilaiset välittämisen kokemukset. Toimivan kommunikaation on todettu olevan yksi tekijöistä, joka vaikuttaa siihen, että oppilas tuntee itsensä arvostetuksi. (Tervo, 2007.) Myös Räsänen (2002) toteaa, että opettajan ja oppilaan välillä tulisi olla keskusteluyhteys, joka korostaa avoimuutta ja herkkyyttä. Keskustelu ja kommunikaatio eivät aina välttämättä onnistu suullisesti, sillä maahanmuuttajataustaisen oppilaan kielitaito ei joissain tapauksissa ole siihen riittävä. Erityisesti tällaisissa tilanteissa non-verbaalinen viestintä on hyvä keino opettajan ja oppilaan väliseen kommunikaatioon, sillä se välittää tehokkaasti erilaisia asenteita ja tunnetiloja, joita osapuolet eivät välttämättä pysty suullisesti kuvaamaan. (Talib, 2002.)

Vaikka kielitaito ei saa olla kommunikaation este, opettajan on tarjottava maahanmuuttajaoppilaalle uuden kielen korkeatasoista ja riittävää oppimista. Tämä on tärkeää, sillä oppilaasta täytyisi tulla jonain päivänä yhteiskunnan täysivaltainen jäsen. Uuden kielen oppiminen on tärkeää myös siksi, että maahanmuuttajataustainen oppilas saisi resurssit oppia asioita samaan tahtiin ja yhtä hyvin verrattuna valtaväestön oppilaisiin. Suomen kielen sanotaan olevan maahanmuuttajataustaiselle oppilaalle sekä oppimisen väline että oppimisen kohde koko hänen koulupolkunsa ajan. (Korpela, 2005; Mikkola & Heino, 1997; Kyttälä ym., 2013.)

5.3 Oppilaantuntemus ja opetukseen liittyvien asioiden huomioiminen

Opettajan voi olla vaikea ymmärtää maahanmuuttajataustaisen oppilaan tilannetta, sillä hänen omat kokemuksensa ovat hyvin erilaisia eivätkä ne ole verrattavissa siihen, millaisia asioita maahanmuuttajaoppilas on elämässään kohdannut. Opettajan on kuitenkin hyvä olla tietoinen tekijöistä, jotka vaikuttavat joko positiivisesti tai negatiivisesti maahanmuuttajataustaisen oppilaan taustaan ja elämänmuotoon. Jos ihminen katsoo maailmaa ainoastaan oman kulttuurinsa läpi, hän voi tulla sokeaksi ympärillään olevalle moninaisuudelle. (Banks, 2002; Talib, 2002.) Maahanmuuttajataustaisen oppilaan sopeutumisprosessia voi helpottaa, jos opettaja on etukäteen tutustunut lapsen kulttuuriin, tuntee hänen sopeutumisprosessinsa sekä on tietoinen mahdollisista sopeutumisen vaikeuksista. Taustatekijöiden tietäminen ja tunteminen on tärkeää,

sillä ne auttavat ymmärtämään toista ja toimimaan arjessa siten, että kaikkia osapuolia kunnioitetaan ja arvostetaan. Opettajan tuntiessaan oppilaansa on mahdollista, että välttyään erilaisilta konfliktitilanteilta ja väärinkäsityksiltä. (Mikkola & Heino, 1997; Paavola & Talib, 2010; Talib, 2002.)

Opettajan olisi hyvä olla tietoinen tekijöistä, jotka liittyvät maahanmuuttajataustaisen oppilaan taustaan ja elämänmuotoon joko edesauttamalla tai vaikeuttamalla oppilaan koulumenestystä. Myös koulun on tehtävä tämän suhteen muutoksia rakenteessaan ja toiminnassaan, jotta maahanmuuttajataustaiset oppilaat kokisivat saavansa tasavertaiset mahdollisuudet siellä menestymiseen valtaväestön oppilaisiin nähden. (Tervo, 2007; Banks, 2002.) Opettaja voi myös omalla toiminnallaan vaikuttaa siihen, miten maahanmuuttajataustainen oppilas menestyy koulussa. Tervon (2007) tutkimuksessa eräs maahanmuuttajataustainen oppilas oli luottavainen sen suhteen, että hän saa opettajaltaan apua ja huolenpitoa. Oppilaat saivat myös tässä tutkimuksessa välittämisen kokemuksia siitä, kun opettaja huolehtii heidän mukana pysymisestään ja opetuksen ymmärtämisestä. (Tervo, 2007.)

Myös opetustyylin tulee vastata jokaisen oppilaan yksilöllistä oppimistyyliä, sillä kaikkia oppilaita ei voi opettaa samoilla menetelmillä (Banks, 2002; Paavola & Talib, 2010). Esimerkiksi Toivikon ym. (2017) tekemän tutkimuksen tuloksista selvisi, että maahanmuuttajataustaisen oppilaan oppimista tukevat ratkaisut auttoivat heitä koulunkäynnin haasteissa erityisesti koulun alkuvaiheessa. Siksi opetuksessa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että oppilaat hallitsivat erityisesti keskeisimpiä luku- ja kirjoitustaitoon liittyviä asioita (Banks, 2002).

Opettajan tulee myös selvittää opetussuunnitelmasta muun muassa se, miten hän voi ottaa huomioon opetuksessaan ja koulutyössään oppilaiden kielen, kielelliset valmiudet ja kulttuurin sekä millaisten toimenpiteiden avulla hän voi tukea oppilaiden kieli- ja kulttuuri-identiteetin kehittymistä. Jotta opettaja kykenee tukemaan muun muassa eri kulttuureista tulevien oppilaiden kehitystä ja oppimista, hänen täytyisi jatkuvasti kehittää omia sekä didaktisia että pedagogisia erityisvalmiuksiaan. (Opetushallitus, 2014; Soilamo, 2008.)

5.4 Ennakkoluulot ja ilmapiiriin ja syrjintään puuttuminen

Etnisyyteen liittyvät ennakkoluulot sekä suvaitsemattomuus ja rasismi ovat monikulttuurisen koulun ongelmia (Tuittu ym., 2011). Oma kulttuurinen tausta voi kulttuurisissa kohtaamisissa luoda tietynlaisia rajoitteita kommunikaatiolle ja itse kohtaamiselle. Kokemuksemme asioista,

elämästä ja maailmasta voivat lisäksi ohjata ja rajata omia tulkintojamme ja ymmärrystämme, mikä automaattisesti vaikuttaa toisen kulttuurin edustajan kohtaamiseen. Näistä tekijöistä huomimatta herkkyyttä tulee löytyä myös oppilaan ja hänen vanhempiansa arvoja kohtaan. (Talib, 2002; Paavola & Talib, 2010; Räsänen, 2002.) Asplundin, ym. (2011) tutkimuksessa todettiin, että luokanopettajan asenteella ja tämän tarjoamalla avulla oli merkitystä sekä lasten kouluviihtyvyyteen että motivaatioon opiskelussa.

Opettajan on hyvä puuttua hyvissä ajoin myös yleisesti luokan ilmapiiriin sekä oppilaiden välisiin sosiaalisiin suhteisiin ja hänen tehtävänä onkin pyrkiä tarvittaessa muuttamaan oppilaiden asenteet maahanmuuttajia kohtaan myönteisiksi. Kun maahanmuuttajataustainen oppilas tulee luokkaan, opettajan on hyvä tehdä muille oppilaille heti selväksi, millaisia ominaisuuksia ja piirteitä tiettyyn etniseen ryhmään kuuluu. Näin välttytään uusien stereotyyppien kehittymiseltä oppilaiden keskuudessa. (Talib, 2002; Mikkola & Heino, 1997.) Banks (2002) viittaa teoksessaan Aboudin (1988) ja Stephanin (1999) tutkimukseen. Heidän tutkimuksensa mukaan oppilaiden käyttäytyminen ja asenne eri kulttuurista tulevia oppilaita kohtaan on positiivisempi, jos he ovat saaneet muun muassa hyödyntää yhteistoiminnallisia menetelmiä heidän kanssaan työskennellessä. (Banks, 2002.)

Vaikka opettajan ei oleteta eikä toivota puuttuvan oppilaiden ystävyys- ja kaverisuhteisiin, hän voi olla välillisesti mukana näiden suhteiden syntyprosessissa esimerkiksi ohjaamalla kaveri- ja ystävyysuhteiden solmimisen taitoja. Lisäksi opettaja voi säädellä luokan ilmapiiriä suuntaan, jossa kaikki otetaan huomioon eikä ketään jätetä yksin. (Laine, 2005.) Ilmapiiriin puuttumisen avulla opettaja voi vaikuttaa myönteisesti oppilaiden positiivisen minäkuvan kehittymiseen. Monikulttuurisuus on mahdollista vasta, kun yhteisö tai yhteiskunta on aidosti suvaitseva. (Talib, 2002.)

Luokkayhteisössä ei hyväksytä minkäänlaista syrjintää aina kiusaamisesta rasismiin asti. Jos tällaisia ikäviä asioita kuitenkin tapahtuu, opettajan tehtävä on tarttua epäasialliseen käytökseen varhaisessa vaiheessa. (Opetushallitus, 2014; Talib, 2002.) Yksi monikulttuurisen koulutuksen tavoitteista on vähentää vähemmistöjen kokemuksia syrjinnästä, joka koskee esimerkiksi heidän rotuaan tai kulttuurisia ominaisuuksiaan. Opettaja voi toimia syrjinnän ehkäisemiseksi kiinnittämällä huomiota heti maahanmuuttajataustaisten oppilaiden kouluun saapuessa siihen, että heidät otetaan osaksi yhteisöä eivätkä he jäisi ulkopuolisiksi. Heidän ja muiden luokan oppilaiden ryhmäyttäminen on askel kohti sujuvampaa opiskelua. Opettajan tehtävä on ohjata oppilaita

näkemään kulttuurinen moninaisuus positiivisena voimavarana. (Banks, 2002; Kyttälä ym., 2013; Opetushallitus, 2014.)

6 Luokkakavereiden positiivinen vaikutus maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumiseen

Ihmiset kaipaavat paitsi läheisiä ystäviä, myös hyvien kavereiden ja tovereiden muodostamaa sosiaalista verkostoa. Tällöin he voivat kokea ryhmään kuulumista, tehdä sosiaalisia vertailuja, kokea toisten hyväksyntää ja ymmärrystä sekä saada ajanvietettä ja virikkeitä. Koulu on yksi yhteisö, jossa ihmiset tapaavat toisiaan ja tulevat toistensa kanssa tutuiksi. Se onkin yksi merkittävistä kaveri- ja ystävyysuhteiden kohtaamispaikoista, sillä siellä lapset ja nuoret ovat päivittäin ja jopa vuosia tekemisissä toistensa kanssa. (Laine, 2005.) Asplundin ym. (2011) tekemän teemahaastattelun tuloksista selvisi, että maahanmuuttajataustaisista oppilaista suurin osa kokee, että (luokka)kaverit ovat opettajan lisäksi kivoin asia koulussa. Lisäksi on tutkittu, että lapsen sopeutumista uusiin tilanteisiin helpottavat myönteiset kaveri- ja ystävyysuhteet ikätovereiden kesken (Laine, 2005). Onkin syytä tarkastella, millaisilla keinoilla luokkakaverit vaikuttavat maahanmuuttajataustaisten oppilaiden myönteisiin sopeutumiskokemuksiin.

6.1 Itsensä tunteminen hyväksytyksi ja turvallisuuden tunne

Sosiaaliset suhteet ovat merkittävä osa koulumaailmaa ja kavereiden merkitys koulunkäynnin kannalta on suuri. Olisi tärkeää, että lapset ja nuoret saisivat uusia ystäviä ja tulisivat hyväksytyksi ikätovereidensa seurassa. Uusien kavereiden ja ystävien löytyminen olisi myös kotoutumisprosessin kannalta ensiarvoisen tärkeää. Jos lapsella ei ole kavereita ja ystäviä, seurauksena voi olla ryhmästä vetäytyminen ja jopa aggressiivinen käyttäytyminen. (Tervo, 2007; Korpela, 2005; Paavola & Talib, 2010.) Positiivinen ryhmäidentiteetti – kuuluminen tiettyyn ryhmään – edesauttaa merkittävästi kouluun sopeutumisessa ja siellä menestymisessä. Lisäksi itsensä tunteminen hyväksytyksi ja joukkoon kuuluvaksi helpottaa maahanmuuttajataustaisen oppilaan kotoutumisprosessia sekä luo perustaa muille ihmissuhteille. Hyväksytyksi tulemisen kokemukset vahvistavat myös oppilaiden välistä keskinäistä luottamusta. (Talib, 2002; Soilamo, 2008; Korpela, 2005; Salovaara & Honkonen, 2011.) Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014) muistutetaan, että ketään ei saisi asettaa ilman hyväksyttävää perustetta eri asemaan esimerkiksi etnisyyden tai kansallisen alkuperän, kielen tai uskonnon perusteella.

Erityisesti kasvuikäisille lapsille kavereiden merkitys on suuri. Olisi tärkeää, että etenkin maahanmuuttajataustaiset oppilaat saisivat turvallisia vertaissuhteita koulussa. Tällaiset vertaissuhteet voisivat vaikuttaa muun muassa maahanmuuttajaoppilaiden kielen oppimiseen, koulun-

käyntiin sitoutumiseen ja kouluviihtyvyyteen. Oppilaiden välisten sosiaalisten suhteiden kehittymiseen tulisikin käyttää aikaa opetustyön ohella. Tämä vastuu on opettajilla ja koulun muulla henkilökunnalla. (Kyttälä ym., 2013.)

6.2 Kouluviihtyvyys

Tänä päivänä oppilaat kasvavat perusopetuksessa yhteiskuntaan, joka on kielellisesti, kulttuurisesti, uskonnollisesti ja katsomuksellisesti hyvin moninainen. Tästä syystä on tärkeää, että opetuksessa korostetaan ihmisoikeuksien kunnioittamista, arvostavan vuorovaikutuksen taitoja sekä keinoja ilmaista omia näkemyksiään ja itseään. Lisäksi perusopetuksessa eri kieli- ja kulttuuritaustaiset ihmiset kohtaavat ja oppivat näkemään asioita toisen silmin. Perusopetuksessa tulee korostaa, että aito vuorovaikutus ja yhteisöllisyys on mahdollista silloin, kun lapset ja nuoret oppivat yhdessä yli kulttuuri-, uskonto-, katsomus- ja kielirajojen. (Opetushallitus, 2014.)

Asplundin ym. (2011) toteuttamassa tutkimuksessa tutkittiin kahden kotkalaisen peruskoulun viidesluokkalaisia maahanmuuttajia. Tarkoituksena oli tutkia, mitkä tekijät vaikuttivat heidän sopeutumiseensa suomalaiseen yleisluokkaan. Tutkimustulokset osoittivat, että maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumista edistivät suomalaiset kaverit niin koulussa kuin vapaaajalla. Kaverien ansiosta maahanmuuttajataustaiset oppilaat kokivat myös viihtyvänsä koulussa hyvin. Toivikon ym. (2017) tutkimustulosten mukaan maahanmuuttajataustaiset oppilaat näkivät ystävyysuhteensa ja koulunkäyntinsä yleensä myönteisenä asiana riippumatta mahdollisista matkan varrella kohdatuista haasteista.

6.3 Koulussa menestyminen

Yksi merkittävimmistä tekijöistä, joka vaikuttaa maahanmuuttajataustaisten oppilaiden koulu-sopeutumiseen ja -menestymiseen, on ystävyysuhteet valtaväestön lasten ja nuorien kanssa (Kyttälä ym., 2013). Tervon (2007) tutkimuskohteena olivat 3. – 6. -luokkalaiset, maahanmuuttajataustaiset, erityisopetusta saavat oppilaat. Heiltä kysyttiin muun muassa, mitkä tekijät koulumaailmassa olivat tärkeimpiä heidän sopeutumisprosessinsa aikana. Tuloksien perusteella osalle haastateltavista kaverit ja ylipäättään yhdessä tekeminen olivat asioita, jotka vaikuttivat myönteisesti heidän koulunkäyntiinsä.

Kyttälän ym. (2013) tutkimuksessa kerättiin aineistoa 10. luokkaa suorittaneilta maahanmuuttajataustaisilta oppilailta. Tarkoituksena oli selvittää, mitkä asiat olivat näille nuorille merkityksellisiä heidän koulupoluillaan. Tutkimukseen osallistuneet oppilaat kertoivat, että kaverit ovat vaikuttaneet paitsi suoraan heidän koulunkäyntinsä sujuvuuteen ja kouluviihtyvyyteen, myös kotoutumisprosessiin ja kielitaidon kehittymiseen. Lisäksi tuloksista selvisi, että maahanmuuttajataustaisten oppilaiden ja muiden luokan oppilaiden välisillä suhteilla oli myönteisiä vaikutuksia heidän opiskelusuoriutumiseensa ja siihen sitoutumiseen. (Kyttälä ym., 2013.) Myös Toivikon ym. (2017) tutkimustulokset osoittivat, että ystävyys- ja vertaissuhteilla on merkitystä maahanmuuttajataustaisten oppilaiden koulunkäynnille ja elämälle. Kaverien ansioista maahanmuuttajataustaiset oppilaat myös motivoituivat paremmin koulutyöskentelyyn. (Toivikko ym., 2017.)

7 Pohdinta ja johtopäätökset

Ihmisen muuttaessa toiseen maahan, liittyy maahanmuuttoon aina jokin painava tai pakottava syy. Kouluun tulevilla maahanmuuttajilla voi olla hyvin erilaisia kokemuksia keskenään ja he myös sopeutuvat uuteen kotimaahansa eri tahtiin ja monin eri tavoin. (Talib, 2002; Räsänen, 2002; Korpela, 2005.) Tutkielman tavoitteena oli ensinnäkin avata aiheeseen liittyvät käsitteet mahdollisimman ymmärrettävästi ja kattavasti. Sen jälkeen tavoitteena oli selvittää, onko luokkayhteisöllä positiivisia vaikutuksia maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumiseen. Jos lähdemateriaalista ilmeni, että positiivinen vaikutus olisi mahdollista, tavoitteena oli tarkastella positiivisia vaikutuksia aiheuttavia keinoja ensin opettajan, sitten luokkakavereiden näkökulmasta.

Aineistoon ja lähdemateriaaliin perehtymisen ja tulosten tarkastelun jälkeen voidaan todeta, että luokkayhteisön – niin opettajan kuin luokkakavereiden – toiminnalla voi olla positiivisia vaikutuksia maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumiseen. Opettajan toiminnassa merkityksellisimmiksi tekijöiksi nousivat erityisesti esiin oppilaantuntemus ja tuen antaminen. Opettaja voi vaikuttaa positiivisesti maahanmuuttajaoppilaan sopeutumiseen myös olemalla turvallinen kasvattaja, olemalla aidosti läsnä vuorovaikutustilanteissa sekä puuttumalla ajoissa maahanmuuttajaoppilaisiin kohdistuvaan syrjintään tai häirintään. Nämä keinot pätevät yhtä lailla myös valtaväestön oppilaiden parissa työskennellessä.

Luokkakaverit voivat vaikuttaa positiivisesti maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumiseen erityisesti ottamalla heidät osaksi porukkaa ja suhtautumalla heitä kohtaan ennakkoluulottomasti. Lisäksi tulosten perusteella erityisesti luokkakaverit vaikuttavat maahanmuuttajataustaisten oppilaiden kouluviihtyvyyteen ja koulussa menestymiseen. Tämän vuoksi olisikin erityisen tärkeää, että opettaja puuttuisi tarvittaessa luokan ilmapiiriin varhaisessa vaiheessa, jotta maahanmuuttajaoppilaat tuntisivat itsensä arvostetuiksi ja tärkeiksi ja sitä kautta viihtyisivät ja pärjäisivät koulussa.

Tiivistettynä voidaan todeta, että sekä opettaja että luokkakaverit voivat monin eri tavoin vaikuttaa positiivisesti maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumiseen. Tuloksia tarkasteltaessa voidaan lisäksi huomata, että osapuolten väliset keinot ovat osittain myös keskenään samanlaisia. Esimerkiksi ennakkoluulot ja asenteet olivat tulosten perusteella asioita, joilla on merkitystä sekä opettajan että luokkakavereiden toiminnassa. Siksi niiden pohtimiseen ja omien

käsitysten avartamiseen olisi syytä tarttua jo ennen maahanmuuttajaoppilaan saapumista luokkaan. Voidaankin todeta suomalaisen peruskoulun joutuneen tekemään muutoksia toimintaansa vieraskielisten maahanmuuttajataustaisten oppilaiden määrän kasvaessa. Maahanmuuttajaoppilaalla on esimerkiksi usein heti maahan muutettuaan päällä tietynlainen muuttoshokki. Mieleen voi nousta mahdolliset traumaattiset kokemukset, joita hän on lähtömaassaan kokenut. Kriisin aiheita voivat olla myös erilaiset kulttuurierot ja kasvuun ja oppimiseen liittyvät tekijät. (Kyttälä ym. 2013; Mikkola & Heino, 1997.) Tällaisissa tapauksissa asenteisiin ja ennakkoluuloihin puuttuminen on erityisen tärkeää.

Väistämättä lähdekirjallisuuteen ja tutkimukseen perehtyminen herättivät kuitenkin kysymyksen siitä, onko opettajilla aina resursseja ja valmiuksia toimia esiinnousseilla tavoilla. Kuten jo tutkielmani alussa totesin, ainakaan opettajankoulutuksessa hankitut valmiudet eivät itsessään riitä opettajien kyvykkääseen toimintaan monikulttuurisessa koulussa. Opettajien täydennyskoulutuksesta voisi olla hyötyä erityisesti tilanteissa, joissa myönteinen sopeutumis- eli akkulturaatioprosessi on estynyt. Toisaalta jos Suomeen suuntautuva maahanmuutto kasvaa tämänhetkisestä tilanteesta edelleen, pakollisten kurssien tärkeys opettajankoulutuksessa korostuu. (Soilamo, 2008.)

Tutkielmaa tehdessä tutkijan täytyy aina miettiä myös luotettavuuteen liittyviä asioita. Kuten aiemmin viittasin, Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan tutkijan on noudatettava tutkimusprosessissaan muun muassa ihmisarvon kunnioittamisen periaatetta. Pohdin tätä tutkielmaa aloittaessani pitkään, miten voisin käyttää käsitettä maahanmuuttaja ilman, että kategorisoisin heitä vahingossa huonompaan asemaan kantaväestöön verrattuna. Totesin kuitenkin, että termin käyttäminen tutkielmassani on relevanttia jo pelkästään tutkimuskysymyksieni kannalta. Missään tutkimuksen vaiheessa tarkoitukseni ei ole ollut käyttää käsitettä muuhun tarkoitukseen kuin selventämään sitä, kenestä missäkin vaiheessa puhutaan. Tässä olen mielestäni hyvin onnistunut.

Kun pohditaan tutkimuksen luotettavuutta, olisi syytä huomioida myös tutkijan puolueettomuusnäkökulma. Tällä tarkoitetaan sitä, vaikuttaako esimerkiksi tutkijan ikä, poliittinen asenne, uskonto, sukupuoli, virka-asema tai kansallisuus siihen, mitä hän havainnoi tutkimuksessaan. (Tuomi & Sarajarvi, 2012.) Tutkielmani kohdalla voisi pohtia esimerkiksi sitä, vaikuttaako tuleva luokanopettajan ammattini siihen, mihin maahanmuuttajataustaisen oppilaan sopeutumiseen liittyviin asioihin keskityn tutkielmassani tai tarkastelenko ilmiötä todellisuutta

positiivisemmassa valossa. Totuus on, että olen pyrkinyt tarkastelemaan aiheitani mahdollisimman neutraalisti riippumatta itseeni liittyvistä tekijöistä.

Yksi tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttava tekijä on myös se, miten tutkija viittaa muiden tutkijoiden töihin ja saavutuksiin; toiminnan tulee olla rehellistä ja vilpitöntä toisia tutkijoita kohtaan. Tutkijan on kunnioitettava aikaisempien tutkijoiden tuottamaa aineistoa antamalla heidän saavutuksilleen niille kuuluva merkitys ja arvo omassa tutkimuksessaan. (Vilka, 2015; Tuomi & Sarajärvi, 2012.) Olen pitänyt tutkielmaa tehdessäni koko ajan mielessä, kuinka muiden tutkimuksiin ja teoksiin viitataan oikeaoppisesti, jotta en ilmaisisi muiden sanomaa ikään kuin se olisi omaa tietoa. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu, ettei muiden tutkijoiden osuutta vähätellä ja aikaisempiin tutkimustuloksiin viitataan oikeaoppisesti (Tuomi & Sarajärvi, 2012).

Tuloksia tarkasteltaessa voidaan huomata, että opettajan positiivisia vaikutuksia maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumiseen on tarkasteltu ja pohdittu enemmän verrattuna luokkakavereiden tarjoamiin keinoihin. Tämä tulee esiin tutkielmani sisällössä. Kyse voi olla joko siitä, että satuin vain perehtymään ja löytämään enemmän aineistoa liittyen opettajan tarjoamiin keinoihin, mutta myös siitä, että luokkakavereiden vaikutuksia on tarkasteltu suhteessa vähemmän verrattuna opettajan vaikutuksiin. Tietoinen päätös tarkastella enemmän opettajan tarjoamia keinoja ei kuitenkaan ollut.

Koska löysin luokkakavereiden vaikutuksista verrattain vähän tutkimustietoa, voisi siihen olla mielenkiintoista perehtyä syvällisemmin esimerkiksi pro gradu -tutkielmassa. Toisaalta tutkimuskysymykseni ohjasivat minua tarkastelemaan aihetta ainoastaan positiivisessa valossa. Totuus on, ettei sopeutumisprosessiin liity ainoastaan myönteisiä ja mukavia asioita. Esimerkiksi Tervon (2007) tutkimuksessa tuli esiin myös ikävämpiä tekijöitä; maahanmuuttajataustaiset oppilaat puhuivat enemmän esimerkiksi yksinäisyydestä ja kavereiden vähyydestä koulussa kuin heiltä saamistaan positiivisista kokemuksista. Myös Toivikon ym. (2017) tutkimustulokset kertoivat, että maahanmuuttajataustaiset oppilaat kohtaavat koulussa myös kiusaamista, huutelua ja nimittelyä ja Asplundin ym. (2011) tutkimuksen mukaan suurin osa maahanmuuttajataustaisista oppilaista koki todennäköisesti ulkomaalaisuutensa vuoksi kiusaamista koulussa. Tämä sai minut pohtimaan, ovatko luokkakavereiden vaikutukset loppupeleissä enemmän negatiivisia kuin positiivisia. Se olisi selitys myös sille, miksi heidän tarjoamista keinoista löytyi niin

vähän tietoa. Tutkielmaani lukiessa ja sitä tarkastellessa on syytä pitää mielessä, että jos mainittuja positiivisia keinoja ei syystä tai toisesta toteuteta, sopeutuminen tulee olemaan vaikeaa ja pahimmassa tapauksessa jopa mahdotonta.

Suoraan aiheeseen liittyen löytyi harmillisen vähän aiempaa tutkimustietoa, mikä tuotti tutkimuksen kirjoittamisprosessissa hieman vaikeuksia. Myös kansainvälisten lähteiden löytyminen oli haasteellista; tämä johtunee osittain siitä, että pyrin tutkielmassani tarkastelemaan nimenomaan Suomeen tulleiden maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumisprosessiin vaikuttavia tekijöitä. Vaikka tutkimustietoa olisi voinut mielellään löytyä enemmän, sain mielestäni hyödynnettyä hyvin ja monipuolisesti löytämiäni lähteitä. Jälkikäteen ajatellen aiheestani olisi kuitenkin ehkä ollut helpompi lähteä tekemään omaa tutkimusta kuin tehdä kirjallisuuskatsaus jo olemassa olevasta materiaalista. Vaikka harmittelin tätä aika paljonkin kirjoittamisprosessin aikana, en kuitenkaan kadu aiheen valintaa. Nyt minulla on paljon enemmän tietoa maahanmuuttajataustaisten oppilaiden sopeutumiseen vaikuttavista tekijöistä ja taitoa työskennellä monikulttuurisessa koulussa eri kulttuurien parissa.

Vaikka kandidaatintutkielmani olisi voinut olla laajuudeltaan pidempi, on se mielestäni tiivis ja selkeä katsaus aiheeseen. Kirjoittamisprosessin aikana koin hieman stressiä tutkielman pituudesta, mutta lopulta totesin, että on turhaa lähteä jaarittelemaan samoja, jo tutuksi tulleita asioita toistamiseen. Mielestäni sekin on taito, että osaa tiivistää lukemansa ja sisäistämänsä asian ja tuoda esiin lyhyemmin ja ytimekkäästi tarpeellisen. Tätä taitoa meidän opiskelijoiden onkin pitänyt harjoitella koko opintojemme ajan ja voin hyvillä mielin todeta onnistuneeni siinä varsin hyvin.

Tutkielman tekeminen avarsi käsityksiäni maahanmuutosta ja maahanmuuttajataustaisista oppilaista sekä näihin liittyvistä käsitteistä. Sain paljon uutta tietoa, miten voisin itse tulevana opettajana vaikuttaa heidän sopeutumiseensa ja kotoutumiseensa positiivisesti. Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan tutkimusaiheen on hyvä olla itseään kiinnostava, mutta omasta kokemuksiin jonkin verran eroava, sillä silloin tutkija saa aiheeseen riittävästi etäisyyttä ja pystyy tarkastelemaan sitä mahdollisimman monipuolisesti. Tämä oli myös oma tavoitteeni kirjoittamisprosessissa ja aihe myös tällöin antoi enemmän motivaatiota itse kirjoittamiseen. Vaikka aiheeni muuttikin muotoaan useamman kerran ennen kuin se vakiintui nykyiseen muotoonsa, prosessini silti eteni hyvin pitkällä aikavälillä. Alasuutari (2011) toteaa, että laadullista tutkimusta tekevän on syytä muistaa, että monesti ennakkoon päätetyt suunnitelmat voivat mennä tutkimusprosessin aikana pieleen.

Yhden tutkimuksen loppu voi joskus olla jatkumoa uuden tutkimuksen alulle. Saadut vastaukset saattavat herättää lisäkysymyksiä, joita tutkija haluaa selvittää toisessa tutkimuksessa. (Alasuutari, 2011.) Aihe on – ja tulee olemaan vielä ainakin hyvän tovin – tärkeä ja ajankohtainen, ja siksi voisinkin hyödyntää kandidaatintutkielmaani pro gradu -tutkielmassa. Minua kiinnostaisi esimerkiksi haastatella maahanmuuttajaoppilaita ja kysyä heiltä itseltään, mitkä asiat koulu- maailmassa ovat helpottaneet heidän sopeutumis- ja kotoutumisprosessiaan. Toisaalta olisi myös mielenkiintoista lähteä tutkimaan aihetta luokanopettajien tai luokkakavereiden näkökulmasta. Voisin esimerkiksi selvittää, millaisia valmiuksia luokanopettajilla omasta mielestään on opettaa maahanmuuttajataustaisia oppilaita tai miten luokan oppilaat ovat kokeneet tilanteen, jossa maahanmuuttajaoppilas on tullut osaksi luokkaa. Jos tarkastelun kohteensa olisi luokanopettajien kokemat valmiudet, tarkasteluun voisi liittää myös luokanopettajakoulutuksen puutteellisuuden maahanmuuttajataustaisten oppilaiden opetuksen osalta. Vaillinainen koulu- tus voisi olla toisaalta itsessäänkin tutkimuksen aihe. Uusia, mahdollisia tutkimuskysymyksiä on siis jo herännyt; niiden joukosta täytyy vain valita mieluisin ja lähteä selvittämään vastauksia. Motivaatiota aiheen tutkimiseen löytyy edelleen ja sitä minun kannattaakin hyödyntää myös jatkossa.

Lähteet

- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0* (4. uud. p.). Tampere: Vastapaino.
- Asplund, A., Järvinen, N. & Krasnova, O. (2011). *Maahanmuuttajalapsen sopeutuminen suomalaiseseen yleisluokkaan* (opinnäytetyö, Kymenlaakson ammattikorkeakoulu). Haettu (17.1.2019) osoitteesta https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/30015/Jarvinen_Nelly_oppari.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Banks, J. A. (2002). *An introduction to multicultural education* (3. ed.). Boston (Mass.): Allyn and Bacon.
- Berry, J. W. (2006). *Context of Acculturation*. Teoksessa D. L. Sam & J. W. Berry (toim.) *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology*. (27 – 42). New York: Cambridge University Press.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Gordon, M. M. (1964). *Assimilation in American life: The role of race, religion, and national origins*. New York: Oxford University Press.
- Haapaniemi, R. & Raina, L. (2014). *Rakenna oppiva ryhmä: Pedagogisen viihtymisen käsikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Laine, K. (2005). *Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa*. Keuruu: Otava.
- Korpela, H. (2005). *Lasten ja nuorten kotoutuminen*. Teoksessa K. Ikonen (toim.) *Maahanmuuttajaoppilaiden opetus perusopetuksessa – opetussuunnitelmatyöstä käytäntöön*. (26 – 37). Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.
- Kyttälä, M., Sinkkonen, H-M. & Ylinampa, K. (2013). *Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden koulupolut – oppilaiden kokemuksia koulunkäynnin kannalta merkityksellisistä asioista*. NMI-bulletin, 2013, Vol. 23, No. 3. Haettu (19.3.2019) osoitteesta <https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2015/09/Kytt%C3%A4l%C3%A4.pdf>
- Maahanmuuttovirasto (2019). *Sanasto*. Haettu (25.3.2019) osoitteesta <https://migri.fi/sanasto>
- Mikkola, P. & Heino, L. (1997). *Maahanmuuttajien sopeutuminen peruskouluun*. Turku: Turun opettajankoulutuslaitos.
- Opetushallitus. (2019). *Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden opetus*. Haettu (1.4.2019) osoitteesta https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/kieli- ja_kulttuuriryhmat/maahanmuuttajataustaiset_oppilaat

- Opetushallitus. (2014). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. 4.p. Helsinki: Opetushallitus. Haettu (19.3.2019) osoitteesta https://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Paavola, H. & Talib, M. (2010). *Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa*. Juva: Bookwell Oy.
- Räsänen, R. (2002). *Koulu valtaviiran ja moninaisuuden kohtaamiskenttänä*. Teoksessa R. Saras. Etiikka koulun arjessa. (93 – 110). Helsinki: Otava.
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus?* Vaasa: Vaasan yliopisto. Haettu (9.1.2019) osoitteesta https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf
- Salovaara, R. & Honkonen, T. (2011). *Rakenna hyvä luokkahenki*. Porvoo: Bookwell Oy.
- Soilamo, O. (2008). *Opettajan monikulttuurinen työ*. Turku: University of Turku.
- Talib, M. (2002). *Monikulttuurinen koulu: Haaste ja mahdollisuus*. Helsinki: Kirjapaja.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2019). *Käsitteet*. Haettu (26.3.2019) osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/tyon-tueksi/kasitteet>
- Tervo, S. (2007). *Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden kokemukset kouluun sopeutumiseen ja erityisopetuksen roolista koulunkäynnissään* (pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto). Haettu (17.1.2019) osoitteesta https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/7972/URN_NBN_fi_jyu-2007439.pdf
- Toivikko, P., Sinkkonen, H-M., Wallin, A. & Eskola, J. (2017). *Kaikki pitää ottaa mukaan välkällä. Maahanmuuttajaoppilaiden näkemyksiä ystävyydestä ja oppimisesta*. Teoksessa J. Eskola, T. Mäenpää & A. Wallin (toim.) Eläytymismenetelmä 2017: Perusteema ja 11 muunnelmaa. (152 – 170). Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Tuittu, A., Klemelä, K., Rinne, R. & Räsänen, M. (2011). *Tutkimuskohteena maahanmuuttajien koulutus*. Teoksessa K. Klemelä, A. Tuittu, A. Virta & R. Rinne (toim.) Vieraina koulussa? Monikulttuurinen koulu oppilaiden, vanhempien ja rehtoreiden kokemana. (9 – 34). Turku: Painosalama Oy.
- Vilkkä, H. (2015). *Tutki ja kehitä*. 4.p. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Virta, A., Räsänen, M. & Tuittu, A. (2011). *Opettaja keskellä monikulttuurisuutta*. Teoksessa K. Klemelä, A. Tuittu, A. Virta & R. Rinne (toim.) Vieraina koulussa? Monikulttuurinen koulu oppilaiden, vanhempien, opettajien ja rehtoreiden kokemana. (159 – 233). Turku: Painosalama Oy.
- Väestöliitto (2019). *Maahanmuuttajat*. Haettu (21.3.2019) osoitteesta http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/